

Ερμηνεία της εικόνας της Μεταμόρφωσης του Κυρίου

/ [Ορθόδοξη πίστη](#)

Η εικόνα της Μεταμόρφωσης αποτελεί το κλειδί της ορθόδοξης θεολογίας για τη θεά του Θεού. Το φανερωμένο στους αποστόλους φως ήταν η εκδήλωση της θείας λαμπρότητας, άχρονης και άκτιστης δόξας, μια αναγνώριση των δύο φύσεων του Χριστού, της θεϊκής και της ανθρώπινης. Ταυτόχρονα ήταν μια «προτύπωση», μια εικόνα της μεταμορφωμένης ανθρώπινης φύσης και θέωσης που χαρίζει το

απολυτρωτικό έργο του Χριστού. Η Μεταμόρφωση του Χριστού στο όρος Θαβώρ είναι το αντίστοιχο της Καινής Διαθήκης στην Παλαιά, όπου ο Θεός αποκαλύπτεται στο Μωυσή στο όρος Χωρήβ.

Ήδη απ' τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες έχουμε ενδείξεις ότι γιορταζόταν η Μεταμόρφωση του Χριστού, ενώ από το τέλος του βου αιώνα θεσπίστηκε ο εορτασμός στις 6 Αυγούστου. Από την ίδια εποχή προέρχονται και τα πρώτα παραδείγματα της εικονογραφικής τέχνης.

Το φως του Μεταμορφωθέντος Χριστού αποτελεί την κύρια έκφραση του ησυχαστικού κινήματος μέσω της θεολογίας των «Ήσυχαστῶν Πατέρων», κατά τον 14ο αιώνα. Ο αρχηγός τους, ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, διακήρυξε ότι ο Θεός ονομάζεται «Φῶς» όχι κατά την ουσία του, αλλά κατά την ενέργειά του, και ότι αυτό το «ἄκτιστο» φως μπορεί να γίνει αισθητό μέσω της προσευχής και εφόσον συντρέχουν κάποιες προϋποθέσεις (καθαρότητα καρδιάς, αδιάλειπτη μνήμη Θεού κ.λπ). Το δόγμα αυτό της Εκκλησίας είχε ως αποτέλεσμα να επέλθουν ορισμένες εικονογραφικές αλλαγές στη σύνθεση, ειδικά στην απόδοση της Δόξας του Χριστού. Έτσι η εικόνα της Μεταμόρφωσης ζωγραφίζεται όχι μόνο σύμφωνα με την περιγραφή του Ευαγγελίου - περιγράφεται απ' όλους τους Ευαγγελιστές, Ματθ. 17: 1-9, Μαρκ. 9: 2-13, Λουκ. 9:28-36, με εξαίρεση τον Ιωάννη-, αλλά και σύμφωνα με το πνεύμα του. Ένεκα της βαθιάς δογματικής σημασίας του γεγονότος, το εικονογραφικό θέμα έχει υποστεί ελάχιστες τροποποιήσεις στο διάβα των αιώνων. Η παράσταση αυτή υπήρξε όχι μόνο για τους θεολόγους αλλά και για τους τεχνίτες εικονογράφους η αφορμή για να δώσουν εκτεταμένα σχόλια σχετικά με το πως θα έπρεπε να αποδοθεί το άκτιστο φως με υλικά πεπερασμένα μέσα. Πρόκειται για το σημείο όπου συναντιούνται η θεολογία της εικόνας με την ησυχαστική θεολογία και τη θέα του θείου και ακτίστου φωτός.

Στην εικόνα της Μεταμόρφωσης προβάλλεται μια θεληματική αντίθεση, καταπληκτική στον πιο ψηλό βαθμό. Η σύνθεση αντιτάσσει το Χριστό ακινητοποιημένο στην υπέροχη ειρήνη και θεία δόξα που απορρέει από αυτόν, λούζει με θείο μεγαλείο τις μορφές του Μωυσή και του Ηλία που κλίνουν προς τον Κύριο και σχηματίζουν τον τέλειο κύκλο του υπερέραν, και χαμηλά αντιπαραθέτει το ζωηρό δυναμισμό των αποστόλων - ακόμη εντελώς ανθρώπων - προ της Αποκάλυψης που τους ανατρέπει και τους καταγκρεμίζει.

Ψηλά στο μέσο της εικόνας, πάνω στη μεσαία απ' τις τρεις κορυφές του όρους Θαβώρ της Γαλιλαίας παρουσιάζεται ο Μεταμορφωμένος Χριστός· με το ένα χέρι ευλογεί και με το άλλο κρατεί κλειστό ειλητάριο, όπου αναγράφεται ο Νόμος του. Φοράει λευκό χιτώνα και ιμάτιο και είναι πλημμυρισμένος με φως μέσα στη μετέωρη Δόξα του - αφού το φως είναι το πρώτο ιδίωμα του Θεού (Ψαλ. 27:1, Ησ.

60:19-20 και 42:6) – καθώς ανιστορεί το θαύμα της αποκαλυπτικής θεοφάνειάς του. Ο Μάρκος περιγράφει τη σκηνή ως εξής: «καί μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καί τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα, λευκά λίαν ὡς χιών, οἷα γναφεύς ἐπί γῆς οὐ δύναται οὕτω λευκᾶναι» (9:2-3).

Το ἄκτιστο φως αποδίδεται στην εικόνα μέσα από συμβολικά σχήματα και χρώματα από τα οποία περιβάλλεται ο Χριστός. Οι δύο ομόκεντροι κύκλοι συμβολίζουν την παρουσία των δύο ἄλλων προσώπων της Αγίας Τριάδος, ολότητα από σφαίρες του δημιουργημένου σύμπαντος. Ο κύκλος είναι εικονογραφικά το τελιότερο σχήμα και συμβολίζει την ἀέναη διάρκεια, το θεϊκό. Ο Χριστός – το τρίτο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος – κατά τη στιγμή της Μεταμόρφωσής του περιβάλλεται από τα εξής τρία σύμβολα του φωτός: τις ακτίνες που σχηματίζουν ἓνα ελλειψοειδές τετράγωνο, τις χρυσές γραμμές (assisto), το φωτοστέφανο γύρω απ’ το κεφάλι του και τη λευκή ενδυμασία. Οι ακτίνες που εκφεύγουν απ’ το σώμα του υποδηλώνουν τον ἥλιο, οι χρυσές γραμμές τη μετάδοση της θείας ζωής, το φωτοστέφανο υπενθυμίζει την ηλιακή σφαίρα, σύμβολο του ιερού και της πνευματικής ενέργειας που ακτινοβολεί, και η λευκότητα των ενδυμάτων την καθαρότητα και αφθαρσία. Θεολογικά, το Θαβώριο αυτό φως κάνει την εικόνα εικονογραφική απόδειξη της θεϊκής ὑπαρξης.

Η λαμπρότητα που διακρίνει το Χριστό και τα «λευκά ὡς τό φῶς» (Ματθ. 17: 2) ενδύματά του που ἔστιλβαν, ἀστραφταν και αντανακλούσαν μαρμαρυγές θείου μεγαλείου είναι αυτό που τονίζεται σε όλες τις περιγραφές των αποστόλων. Το λευκό σαν σύμβολο του φωτός ἔχει την ιδιότητα να διαχέεται διασχίζοντας το χώρο· αντιπροσωπεύει ἔτσι το ἄχρονο. Δηλώνει την αθωότητα της ψυχής, την αγνότητα, την αγιότητα της ζωής, τη χαρά, την παρθενία, την πίστη και τη δόξα. Σχετικές αναφορές γίνονται και στην Αγία Γραφή: «πλυνεῖς με, καί ὑπέρ χιόνα λευκανθήσομαι» (Ψαλμ. 50:9). Λευκά ενδύματα φοράει και ο νεοβαπτιζόμενος ως ἔνδειξη της γέννησής του στην αληθινή ζωή. Το λευκό γίνεται πλέον το χρώμα της Αποκάλυψης, της Θεοφάνειας, της χάριτος, ὅπως αναφέρει και ο Ιωάννης «ὁ Θεός φῶς ἔστιν» (Α’ Επιστ. 1:5).

Ο Χριστός εικονίζεται με σταυροφόρο φωτοστέφανο που φέρει στις κεραίες του τα γράμματα «Ο Ω Ν» και σημαίνει «ὁ ὑπάρχων, ὁ παρών». Υπενθυμίζει ἔτσι ὅτι αὐτός είναι η αυθεντική «εἰκόνα» και ομοούσιος του Πατέρα. Ο Θεός αποκαλύπτεται στο Μωυσή στο ὄρος Χωρήβ λέγοντάς του: «Ἐγώ εἰμί ο Ὡν» (Εξοδ. 3:14). Αυτό ακριβῶς αποτυπώνεται πάνω στο φωτοστέφανο του Χριστού ως ομοούσιου με τον Πατέρα και το Ἅγιο Πνεῦμα. Το σχήμα του σταυρού μέσα στο φωτοστέφανο αποδίδει το γεγονός της ἀπολύτρωσης μέσω του Σταυρού.

Μέσα στη θεία του Δόξα ο Χριστός ευλογεῖ ἔχοντας στραμμένο το πρόσωπο στο

θεατή - προς τον οποίο άλλωστε απευθύνεται. Η χειρονομία ευλογίας με τα δύο δάχτυλα υψωμένα (δείκτης και μεσαίος) και τα τρία άλλα ενωμένα κάνει αναφορά στις δύο φύσεις του, τη θεϊκή και την ανθρώπινη, και στα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδος αντίστοιχα. Στην κάθοδο απ' το Θαβώρ ο Χριστός ευλογεί με διάφορο τρόπο· φέρει σε επαφή τον αντίχειρα με τον παράμεσο και έχει υψωμένα τα υπόλοιπα τρία δάχτυλα. Με τον τρόπο αυτό δηλώνονται πάλι οι δύο φύσεις και τρεις υποστάσεις, αλλά ταυτόχρονα με τη θέση τους τα δάχτυλα σχηματίζουν και το ελληνικό μονόγραμμα IC XC, που επιγράφεται ως τίτλος σε όλες τις Ορθόδοξες εικόνες του Χριστού, ακόμα και στη Ρωσία.

Στη «τρίκορφη σύνθεση», όπως περιγράφεται το τοπίο από το Διονύσιο εκ Φουρνά, ο Χριστός πλαισιώνεται από τις όρθιες μορφές του προφήτη Ηλία αριστερά και του Μωυσή που κρατά τις πλάκες με το Νόμο του Θεού δεξιά. Αυτοί παρουσιάζονται ως τα πρότυπα των αποστόλων, γιατί σ' αυτούς έχει αποκαλυφθεί ο Θεός· στο μεν Ηλία στο όρος Κάρμηλος, στο δε Μωυσή στο όρος Σινά. Το βουνό είναι εξάλλου στη χριστιανική παράδοση ο τόπος όπου συναντάται ο ουρανός με τη γη, και η ανάβαση στο βουνό έχει μεταφορική έννοια, καθώς νοείται ως η ανάβαση στις βαθμίδες της αγιότητας. Οι δύο προφήτες - απ' τις μεγαλύτερες μορφές της Π. Διαθήκης - φέρονται να συνομιλούν με το Χριστό: «ἔλεγον τήν ἔξοδον αὐτοῦ ἢν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ» (Λουκ. 9:31). Ο Χριστός για να μην παρασύρει τους μαθητές σε πειρασμό με τη σκληρή δοκιμασία του σταυρού, αλλά να τους προετοιμάσει και να τους καταστήσει δυνατούς πνευματικά, εμφανίζεται μέσα στη λάμψη της θείας δόξας του. Ο Μωυσής και ο Ηλίας παρασταίνονται με στερεότερο και περισσότερο γήινο παράστημα απ' ότι ο Σωτήρας, και συμβολίζουν αντίστοιχα το Νόμο της Π. Διαθήκης και τους προφήτες· επίσης συμβολίζουν τους νεκρούς (ο Μωυσής) και τους ζωντανούς (ο Ηλίας που μετέστη στον ουρανό πάνω σε ένα πύρινο άρμα). Ο Χριστός τους υπενθυμίζει ότι αυτός είναι εκείνος που έφερε σε επαφή το Νόμο του Μωυσή με τις Παλαιοδιαθηκές ρήσεις των προφητών - που εδώ αντιπροσωπεύονται απ' τον Ηλία - και δηλώνει την υπεροχή του απέναντι σ' αυτές τις Γραφές μέσω της μαρτυρίας του Πατέρα, «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου...».

Σε αντιπαράθεση με τους δύο προφήτες που στέκονται ακίνητοι οι τρεις απόστολοι κάτω από τα πόδια του Χριστού, έντρομοι με όσα συμβαίνουν, απεικονίζονται πεσμένοι πρηνείς. Τυφλωμένοι από τη Θεοφάνεια, τη θεϊκή ενέργεια, αποδίδονται σε στάσεις έντονης κατάπληξης και διακατέχονται από μεγάλη ταραχή και αναστάτωση, εικονογραφώντας τη μαρτυρία του Ματθαίου: «Καί ἀκούσαντες οἱ μαθηταί ἔπεσον ἐπί πρόσωπον αὐτῶν καί ἐφοβήθησαν σφόδρα» (17:6). Στην Αγία Γραφή έχουμε ακόμα ένα παράδειγμα όπου ο άνθρωπος αδυνατεί να αντικρίσει τη θεϊκή παρουσία: το πρόσωπο του Μωυσή μετά την κάθοδό του

από το Σινά ακτινοβολούσε το θείο φως, ώστε ο λαός των Ισραηλιτών δεν μπορούσε να τον αντικρίσει (Έξοδ. 34, 27-37).

Η ενέργεια του φωτός της θεϊκής φύσης του Χριστού μεταμορφώνει σε φως τους αποστόλους που έχουν χάσει κάθε δυνατή ανθρώπινη ισορροπία. Πραγματικά οι απόστολοι Πέτρος, Ιάκωβος και Ιωάννης εκλέγονται για τη ζωντάνια τους ως «έπόπται γεννηθέντες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος... σύν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ» (Β' Πέτρ. 1:16-18). Ο επιδέξιος τρόπος που αποδίδονται οι στάσεις των αποστόλων με τις τρομαγμένες εκφράσεις τους δημιουργεί μια δραματική εντύπωση σε σύγκριση με την ήρεμη μεγαλοπρέπεια και «άχρονη» στάση των μορφών που απεικονίζονται στο πάνω μέρος της σκηνής. Αν η ακινησία εκφράζει την ειρήνη του Θεού και την υπεράνθρωπη ζωή, η κινητικότητα αντίθετα μαρτυρεί την ατέλεια της πνευματικής ζωής, δηλαδή την αμαρτωλή κατάσταση του ανθρώπου. Άλλωστε η ίδια η έννοια της κίνησης και ταραχής ανήκει στο γήινο κόσμο, την κατώτερη επικράτεια και όχι στην ουράνια πολιτεία.

Οι ύμνοι που ακούγονται στις 6 Αυγούστου, την ημέρα που γιορτάζεται η Μεταμόρφωση τονίζουν ότι η θεϊκή δόξα φανερώνεται στους αποστόλους ανάλογα με τη δυνατότητα και το μέτρο δεκτικότητας του καθενός να τη δεχτεί. Οι στάσεις τους συμβολίζουν τους διαφορετικούς τρόπους που οι άνθρωποι αντιδρούν μπροστά στη θεία αποκάλυψη. Έτσι ο Ιωάννης, ο μικρότερος απ' αυτούς, στη μέση, και ο Ιάκωβος δεξιά με το πράσινο ένδυμα πετιούνται στο έδαφος κρατώντας το πρόσωπό τους, μη μπορώντας να αντικρίσουν τη θεϊκή ακτινοβολία, ενώ ο Πέτρος αριστερά, ο μεγαλύτερος, κρατάει μεν με το αριστερό χέρι το πρόσωπό του, το έχει όμως στραμμένο προς τα επάνω. Ταυτόχρονα με αυτό τον τρόπο αποδίδεται και σεβασμός στο συμβολισμό των ηλικιών. Η «θέα Θεοῦ» θεωρούνταν από τους πιστούς Ιουδαίους και χριστιανούς ως η ήψιστη εμπειρία και αρετή που θα μπορούσε να γνωρίσει ο άνθρωπος: «Ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν», είπε ο Μωυσής στο Θεό (Έξοδ. 33:18). Η εμπειρία όμως αυτή φαίνεται και σαν κάτι το ακατόρθωτο: «Θεόν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε», γράφει ο Ιωάννης στο Ευαγγέλιό του (Ιωάν. 1:18). Εδώ στο Θαβώρ οι τρεις μαθητές γίνονται αδιάψευτοι μάρτυρες μιας στιγμιαίας εμφάνισης της θεϊκής δόξης: «θεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ» (Ιωάν. 1:14). Ο λόγος δεν ήταν τυχαίος: παραβρέθηκαν (σύμφωνα με το ιδιόμελο στιχηρό του εσπερινού της εορτής) στο λαμπρό εκείνο γεγονός, «ἵνα θεωρήσαντες τὰ θαυμάσια» του Ιησού «μὴ δειλιάσωσι τὰ παθήματα» αυτού αργότερα με τη σταύρωση. Άλλωστε ένας άλλος σκοπός της Μεταμόρφωσης του Χριστού ήταν και η προαγγελία «τῆς Ἀναστάσεως».

Ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς λέγει για τους τρεις μαθητές, μάρτυρες της σκηνής: «Οὐκοῦν οὐδέ τό φῶς ἐκεῖνο αἰσθητόν, οὐδέ οἱ ὀρῶντες αἰσθητικοῖς ἀπλῶς

ὄφθαλμοῖς, ἀλλὰ μετασκευασθεῖσι τῇ δυνάμει τοῦ θείου Πνεύματος» (Migne P.G. 151, 433B). Πιο κάτω λέει πάλι: Αυτός που θεωρεῖ το θείο φως, θεωρεῖ το μυστήριο του Θεοῦ. Αυτό το υπερπηδημένο κατώφλι εἶναι ἡ «ὑποστατική ὡραιότητα», ὁ θείος Μυσταγωγός, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Να γιατί ὁ Μέγας Βασίλειος εἶπε ὅτι τὸ φως που ἔλαμψε στο Θαβώρ κατά τὴ Μεταμόρφωση του Χριστοῦ ἀποτελεῖ τὸ προοίμιο τῆς δόξας του κατά τὴ Δευτέρα Παρουσία.

Ὅταν ὁ Πέτρος εἶδε τὸ Χριστό σε πλήρη δόξα και τους δύο προφήτες να στέκουν πλάι του, πρότεινε: «Ἐπιστάτα, καλόν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνάς τρεῖς, μίαν σοὶ καὶ μίαν Μωυσεῖ καὶ μίαν Ἡλίᾳ». Καθὼς μιλοῦσε, «...ἐγένετο νεφέλη καὶ ἐπεσκίασεν αὐτούς...καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε» (Λουκ. 9:33-35). Αποκαλύπτεται ἔτσι ὁ Πατέρας «ἐν φωνῇ» και τὸ Ἅγιο Πνεῦμα «ἐν νεφέλῃ». Ὁ Πατὴρ μαρτυρεῖ για τὴ θεία γενεαλογία του Ἰησοῦ, για να καταλάβουν ἀργότερα οἱ μαθητές ὅτι τὸ πάθος του ἦταν ἐκούσιο: «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεός ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ» (Ἰωάν. 13:31). Ταυτόχρονα ἡ Μεταμόρφωση του «ἀναβαλλομένου τό φῶς ὡς ἱμάτιον» Σωτήρα ἀποκαλύπτει τὸ πρόσωπο του Χριστοῦ, του ἀγαπημένου και υπερβατικοῦ Υἱοῦ, που κατέχει τὴν ἴδια δόξα με τὸν Πατέρα· παράλληλα θυμίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι φτιαγμένος «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ.

Ἡ εἰκόνα του ἀγιογράφου του δωδεκαόρτου τῆς μονῆς Διονυσίου ἀποτελεῖ τὴ μοναδικὴ εἰκονογραφικὴ παραλλαγή του θέματος τῆς Μεταμόρφωσης του Σωτήρα. Ὁ τεχνίτης εἰκονογράφος ἀκολουθώντας ἐπακριβῶς τὴς εὐαγγελικὴς διηγήσεις συμπεριλαμβάνει στη σύνθεσή του δίπλα στο κεντρικὸ θέμα τὴς σκηνῆς τῆς ἀνόδου και καθόδου στο ὄρος Θαβώρ. Ἀριστερὰ βλέπουμε τὸ Χριστό να προπορεύεται ἔχοντας στραμμένο τὸ κεφάλι προς τὴς τρεῖς μαθητές και τὸ ἀριστερὸ χέρι υψωμένο σε χειρονομία λόγου· στο δεξιὸ χέρι κρατεῖ τὸ θείο Νόμο. Φαίνεται να προετοιμάζει τὴς μαθητές για τὴ μοναδικὴ ἐμπειρία που πρόκειται βιώσουν. Σκοπός του δεν εἶναι να τὴς εκπλήξει με τὴ Μεταμόρφωσή του, ἀλλὰ να τὴς ἀποκαλύψει τὴ θεϊκὴ του δόξα. Μετά τὸ οὐράνιο ὄραμα κατέρχονται ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ του βουνού· οἱ μαθητές στρέφουν ἀνήσυχτοι τὸ βλέμμα προς τὸν Κύριό τὴς που τὴς καθησυχάζει εὐλογώντας τὴς. Ταυτόχρονα τὴς λέγει: «Μηδενὶ εἶπητε τό ὄραμα, ἕως οὗ ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ» (Ματθ. 17:9).

Ἡ παραλλαγή αὐτὴ συνηθίζεται ἰδιαίτερα σε τοιχογραφίες, ἀλλὰ ἀπαντάται κάποτε και σε φορητές εἰκόνες. Το γεγονός αὐτό, να προστίθενται δηλαδή γύρω ἀπὸ μὴ κεντρικὴ σκηνὴ διάφορα δευτερεύοντα ἐπεισόδια, ἔχει στην ἀγιογραφικὴ τέχνη καθαρὰ βυζαντινὴ προέλευση. Το βαθύτερο νόημα αὐτῆς τῆς πράξης ἀπορρέει ἀπὸ τὴ σκέψη ὅτι πάνω στη «θεϊκὴ» ἐπιφάνεια –εἰκόνα–, τὸ διαρκές και αἰώνιο παρόν λαμβάνει ταυτόχρονα χώρα, κάτι που σε μὴ «κοσμικὴ» ἐπιφάνεια-ζωγραφικὸς

πίνακας- παρουσιάζεται ως μια αλληλουχία γεγονότων.

Στο παρελθόν κάθε αγιογράφος άρχιζε τη «θεία τέχνη» του με την εικόνα της Μεταμόρφωσης. Εδώ η παράδοση πίστευε ότι η σκηνή αγιογραφείται όχι τόσο με τα χρώματα του τεχνίτη, αλλά με το ίδιο το Θαβώριο Φως. Η οδηγός παρουσία του Αγίου Πνεύματος εκδηλώνεται στη φωτεινότητα και λάμψη της όλης σύνθεσης και αφαιρεί κάθε πιθανή κατευθυντική πηγή φωτός.

Το μήνυμα που εκπέμπει στους πιστούς η εικόνα είναι ότι αφού με το βάπτισμα έχουν γίνει μέτοχοι στο μυστήριο της Ανάστασης (που προεικονίζει η Μεταμόρφωση), καλούνται τώρα να μεταμορφώνονται ολοένα και περισσότερο με τη χάρη του Κυρίου (Β' Κορινθ. 3:18).

Πηγές: Ιερά Μητρόπολις Καισαριανής, Βύρωνα και Υμηττού- saint.gr